

Poema de Yúçuf. Materiales para su estudio, por RAMÓN MENÉNDEZ PIDAL. Universidad de Granada, 1952. 158 pàgs. + 1 retrat + 17 facs. (CF, I.)

El *Poema de Yúçuf* ens ha pervingut en dues còpies incompletes, de lletra magrebi espanyola, conservades actualment a la biblioteca de l'Acadèmia de la Història i a la Nacional de Madrid, designades per Menéndez Pidal amb les sigles *A* i *B*, respectivament. El ms. *B*, mancat del foli 1^r i inacabat, conté 301 estrofes, i data de la segona meitat del segle XVI; *A* és més curt (95 estrofes), però és de data anterior — probablement del segle XIV —, i reflecteix, per tant, un estadi més interessant de l'evolució del dialecte aragonès. El metre de l'original és el tetràstic alexandrí.

El ms. *B* fou bellament editat en caràcters àrabs per Heinrich Morf (Leipzig 1883), i Martin Schmitz en donà una transcripció en lletra llatina dins les *RF*, XI (1900). El ms. *A* fou editat per Ramón Menéndez Pidal, en doble transcripció, àrabi i llatina, dins la *RABM*, VII (1902), 91-129, 276-301, 347-62.

El *Yúçuf* havia interessat als arabistes des de la primèria del segle passat — Sylvestre de Sacy en publicà algunes estrofes, segons còpia de José Antonio Conde, dins les *Notices et extraits des manuscrits de la Bque. Nat. de Paris*, IV, 643 — i, més endavant, Ticknor inserí part de l'edició, en lletra corrent, de Pascual de Gayangos, dins la seva *History of Spanish Literature*, III (Londres 1849), 385-421; edició que aparegué integralment dins la versió espanyola de l'obra de l'hispanista americà, vol. IV (Madrid 1856), 247-75, i que fou reproduïda dins la *BAE*, LVII (Madrid 1864).

L'edició Gayangos no és precisament un model de treballs d'aquest gènere: la transcripció, en particular, fou feta amb un criteri purament empíric i a vegades és arbitrària. Aquesta manca d'una norma científica, d'altra banda, és general en les edicions de texts aljamiats en lletra corrent publicades durant la resta del segle. Altres, fora d'Espanya, han procedit amb una fidelitat excessiva: transcriuen com si es tractés d'un text en llengua àrabi, prescindint del fet que l'aljamiat, ell mateix, és transcripció — transcripció a la baixa Edat mitjana, gairebé regularitzada —, dins la qual els sons romànics que no existeixen en l'àrabi literari (les vocals intermèdies, la *p*, les palatals *j*, *y*, *ç*) eren representats amb grafies perfectament definides: *bā'* i *gīm* amb *tesdīd* ara són transcrites per *bb* i *gğ* (en lloc de *p*, *ch*) i representen el *damma* sempre per *u*, la qual cosa dona lloc a ambigüitats que rarament presenten les grafies aljamiades.

La transcripció de Menéndez Pidal evita aquests defectes i reïx a harmonitzar, com ell es proposava, la claredat amb l'exactitud. El seu sistema resulta, en efecte, gairebé definitiu: és el que seguí, amb lleugeres modificacions, A. R. Nykl en la seva edició del *Rekontamiento del rey Alixandre* (*RHi*, LXXVII), i és el que ha estat adaptat a la transcripció hebraico-espanyola — a la transcripció almenys de l'aljamiat hebraic normalitzat del segle XV — en publicacions posteriors.

L'edició de Menéndez Pidal és formada, com hem dit més amunt, per dues transcripcions, i comprèn, encara, la reproducció fotogràfica íntegra del manuscrit, i els adjunts indispensables: exposició del mètode de transcripció, estudi lingüístic, notes textuais i comentari detallat sobre les fonts, i, com a apèndix, els passatges referents a Josep el Patriarca, del llibre VIII de la

General Estoria, traducció, com fa constar el compilador alfonsí, del *Kitāb al-Masālik wal-Mamulik*, d'al-Bekrī.¹

No cal subratllar que la reimpressió d'aquest treball fonamental, que ha assenyalat el mètode a seguir en edicions de texts similars i que manté fins ara tota la seva valor de mestratge, és ben oportuna. Ara apareix enriquida amb nombroses addicions i alguna rectificació important, com la que afecta el § 4 de l'estudi lingüístic i la nota corresponent (pàg. 68). Les esmenes i addicions van generalment entre claudàtors, i hi ha, encara, un índex de paraules comentades. La impressió és mediocre, i hi abunden les errades tipogràfiques. És de doldre que se'n trobin fins i tot en la transcripció en lletra llatina: n'he registrades una dotzena, que no serà inútil de detallar, car el volum no conté fe d'errades: estrofa 1 b. *dereytero* (l. *dereyturero*) || 6 a. *extadellax* (l. *extarellax*) || 8 a. *certera* (l. *çertera*) || 14 d. *al Allah* (l. *ad Allah*) || 23 c. *kereyo* (l. *kereyo*) || 32 a. *dezidex* (l. *dezīdex*) || 32 b. *porometidez* (l. *porometidex*) || 38 a. *þoko rrato* (l. *þoko de rrato*) || 39 b. *banderex* (l. *bendedex*) || 43 c. *expertolox* (l. *expertolox*) || 60 c. *dixo* (l. *dīxo*) || 72 d. *xeñor* (l. *xenor*) || 74 c. *guwardado* (l. *guwardado*).

En cloure aquesta nota, és adient de fer esment del poema en aljamiat hebreu sobre Josep el Patriarca, d'extensió comparable i de data anterior o similar a l'obra moresca del mateix tema. Es tracta d'obres contemporànies i paral·leles en les dues cultures dins les quals es produïren; d'estil, però, diferent.² La comparació textual entre ambdós poemes és, ara com ara, impossible — el fragment del *Yoçef* comença aproximadament on el *Yúçuf* queda interromput —; l'extensió del primer, d'estil més concís, ens fa sospitar que la part final del *Yúçuf*, ara perduda, era més extensa que fins ara hom no creia. I és simptomàtic que ambdues obres tenen en comú una font important: el gran repertori de llegendes jueves, compilat a Espanya, el *Séfer ha-Yaşar*.

Ignasi GONZÁLEZ-LLUBERA

DON JUAN MANUEL: *Libro infinido y Tractado de la Asunción*. Estudios y edición de JOSÉ MANUEL BLECUA. Universidad de Granada, 1952. XLVI + 108 pp. (CF, II.)

Una edizione del *Libro infinido* J. M. Blecua pubblicò parecchi anni addietro nella rivista «Universidad» di Zaragoza (1938, num. 1-2); ma, come lo stesso autore avverte in una nota preliminare, questa nuova edizione si presenta profondamente riveduta e sostanzialmente mutata.

Già nel 1955 J. M. Castro y Calvo e M. de Riquer, nella loro eccellente edizione del primo volume delle opere di don Juan Manuel (e speriamo che presto questa meritoria impresa sia condotta a termine), ebbero occasione di esprimere un giudizio sul lavoro del Blecua (*Obras de Don Juan Manuel*, t. I

1. Les relacions entre aquesta obra i el *Yúçuf* han estat precisades en el recent estudi de WALTER METTMANN, *Die arabische Quellen einer altspanischen Fassung der Josephlegende*. RF, LXXVI (1957), 379-83.

2. El poema jueu tenia més de 310 estrofes (tetràstics alexandrins amb rima interna i final), de les quals queden 168 versos (vegeu I. GONZÁLEZ-LLUBERA, *Coplas de Yoçef: a Medieval Spanish Poem in Hebrew Characters*, Cambridge 1935).